

Лариса Стрельченко
(Кіровоград, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМОГ

В статті розглядаються питання професійної підготовки майбутнього вчителя англійської мови в системі вищої педагогічної освіти Великобританії в умовах модернізації і інтеграції в європейський освітній простір в контексті болонського процесу, виявляються загальні тенденції та особливості підготовки педагогічних кадрів в вищих навчальних закладах країни.

Ключові слова: *Болонський процес, Європейські освітні стандарти, модернізація вищої педагогічної освіти, особливості професійної підготовки вчителів у Великобританії, підготовка вчителя англійської мови.*

The article deals with an overview of the professional English language teacher training in the system of higher education in Great Britain, influenced by modernization and integration into European educational space in the context of the Bologna Process and reveals some general tendencies and specific features of effective language teacher training at universities of the country.

Key words: *the Bologna Process, European educational standards, modernization of higher education, the peculiarities of professional teacher training system in Great Britain, English language teacher training.*

Постановка проблеми. Зростаючий інтерес українського суспільства до вивчення міжнародного досвіду у різних сферах життя, у тому числі й в освіті пов'язаний з процесами глобалізації та інформатизації країн і народів сучасного світу. Міжнародна інтеграція країн в XXI столітті торкнулася і європейського освітнього простору, що виявилось в оновленні цілей і змісту навчання та підготовки педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах, висуваючи високі вимоги особливо до майбутніх вчителів, здатних працювати в

умовах плюралінгвізму культур. Вивчення стану і динамічного розвитку європейських освітніх систем дає підстави стверджувати, що у рамках Болонського процесу відбуваються уніфікація національних освітніх стандартів, диверсифікація освітніх моделей, удосконалення навчальних технологій. Особлива увага приділяється освітній місії викладання іноземних мов як бази для соціально-культурного спілкування і співробітництва.

Усвідомлення такої нової ролі іноземних мов у практичній і науковій площині сприяло виникненню нового напрямку у педагогіці – інтеркультурного. Під інтеркультурною педагогікою у документах Ради Європи розуміється галузь педагогічної науки, предметом якої є закономірності розвитку багатомовних і міжкультурних умінь для встановлення зв'язків, відносин і обмінів між культурами [3 : 37]

В інтеркультурній педагогіці значна увага приділяється розробці ефективних моделей мовної освіти в Європі на принципах багатомовності, мультикультурності, інтеркультурної компетентності, заміні старих, традиційних моделей вивчення і викладання мов новими підходами. Така потреба в реформуванні назріла під впливом зовнішніх факторів – інтеграційних процесів у галузі освіти в Західній Європі, що мали на меті створення єдиного європейського виміру в освіті (European Dimension in Education). Це передбачає зближення систем підготовки вчителів, в тому числі і іноземних мов, у країнах європейської спільноти з одночасним збереженням і розвитком їхньої національної самобутності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Система педагогічної освіти Великої Британії завжди викликала інтерес у вітчизняних та зарубіжних дослідників. Нові дослідження українських вчених пов'язані з такими напрямками як історія та сучасні трансформаційні зміни в системі педагогічної освіти (О.Ю.Леонтєва); реформування вищої педагогічної освіти в Англії (А.В.Парінов А. А. Сбруева); професійна педагогічна підготовка вчителів у Великій Британії (Н.П.Яцишин); підготовка і перепідготовка вчителів іноземних мов Великої Британії (В. М. Базуріна), формування педагогічної

майстерності вчителів в Англії й Уельсі (Ю.В. Кіщенко); особливості методичної підготовки вчителів англійської мови (І.П.Задорожна); стандартизація професійної підготовки вчителів (Н. М. Авшенюк), концептуальні засади реформи освіти в Британії (Г.А. Алексевиц), проблеми реформування шкільної освіти в англійськомовних країнах у контексті глобалізації (А. А. Сбруєва), виклики сучасної мовної освіти в Європі (О. Я. Коваленко) та ін.

Але досі мало здійснювалися порівняльно-педагогічні дослідження з проблем стандартизації та гармонізації професійної підготовки вчителів англійської мови в Великій Британії та Україні на початку ХХІ ст. у контексті сучасних трансформацій педагогічної освіти в єдиний Європейський простір.

На увагу заслуговує британський досвід модернізації змісту професійної підготовки майбутніх учителів як рідної так і іноземної мови з урахуванням пріоритету багатомовності в сучасній Європі.

Мета написання статті.

Мета даної статті – проаналізувати тенденції професійної підготовки вчителів рідної мови у Великій Британії в умовах інтеграції в загальноєвропейський освітній простір, виявити загальні тенденції та особливості підготовки педагогічних кадрів в вищих навчальних закладах країни, намітити шляхи застосування англійського досвіду професійної освіти майбутніх вчителів англійської мови в Україні.

Виклад основного матеріалу. Основні тенденції модернізації професійної підготовки вчителів англійської мови в Великобританії пов'язані з сучасними умовами стрімкої інтеграції країни в європейський освітній простір та виконанням рекомендацій Ради Європи щодо вивчення і викладання мов.

Комітет Міністрів Ради Європи вбачає пріоритетними завданнями підготовки вчителів іноземної мови, такі:

- підтримувати педагогічні навчальні заклади всіх рівнів у ретельній підготовці навчальних програм з вибудованими в логічній послідовності;

- цілями та задачами, що включають лінгвістичні, дидактичні, психологічні та інтеркультурні компоненти підготовки майбутніх вчителів;
- сприяти впровадженню в освітні технології нового виміру у викладанні іноземних мов “учитися учити” (“learning to learn” dimension), що є ключовим поняттям концепції неперервної особистої освіти;
- допомагати та заохочувати викладачів педагогічних навчальних закладів до використання нового підходу у викладанні іноземних мов, що в документах Ради Європи зазначається як “автономія особи, яка вивчає сучасні мови” (autonomy of learner who studies modern languages) і визначається як здатність особи до більш незалежного та ефективного навчання, що є основою для неперервної особистої освіти та вдосконалення комунікативних умінь в умовах розвитку та зміни оточуючої дійсності [2].

Тенденції розвитку вимог до професійної підготовки вчителів в Англії, сформульовані у державних документах стандартизації базової підготовки фахівців, якими є Національні стандарти кваліфікованого вчителя 1998, 2002 та 2007 рр.

Національний стандарт кваліфікованого вчителя 2007 р. включає три розділи: професійні ознаки (Professional attributes), професійні знання і розуміння, здатність до навчання (Professional knowledge and understanding), професійні навички (Professional skills), що визначають широкий спектр професійних якостей (широка ерудиція, різноманітні духовні інтереси, креативність тощо), знань з фундаментальних дисциплін, що становлять ядро Національного навчального плану, умінь та навичок учителів управляти власною педагогічною діяльністю, створювати сприятливу атмосферу в навчально-виховному процесі.

Стандарт кваліфікованого вчителя є найбільш важливим документом підготовки вчителів на сучасному етапі. Цей документ охоплює більшість аспектів професійної підготовки, включаючи зміст Національної програми і форми підготовки вчителів з базових предметів, реалізація яких розглядається як один із ключових елементів у планах уряду щодо підвищення грамотності, а також щодо

прогресу в досягненні високих показників рівня професійної готовності майбутніх учителів. Іншим основоположним державним документом у сфері педагогічної освіти є Національний курикулум базової підготовки вчителя, який включає навчальні плани, програми, форми і методи викладання і навчання, навчально-методичні ресурси. Ці два документи детально визначають чітке формулювання професійних цінностей, які є пріоритетними у діяльності англійського вчителя.

Мета професійної підготовки й підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов у Британії реалізується в змісті освіти, розробка якого стала актуальною проблемою для сучасної англійської педагогіки. У зв'язку з цим зміст програм курсів підготовки майбутніх вчителів тісно пов'язаний з метою та змістом програм шкільного навчання і визначається ними.

Реалізація змісту навчальних планів та програм підготовки вчителів в Англії здійснюється завдяки чотирьом взаємопов'язаним компонентам професійної підготовки майбутніх педагогів: курс основного предмета (main course), програмний курс (curricular course), цикл психолого-педагогічних дисциплін (education course), практика у школі (school practice). Вони складають єдиний комплекс, спрямований на формування професійних компетентностей, необхідних для ефективної педагогічної діяльності в умовах побудови єдиного європейського освітнього простору освіти. На вивчення «предметних» курсів відводиться зазвичай в середньому 30% навчального часу, на педагогічні дисципліни (без практики) - 25%, на «базисні» загальноосвітні дисципліни - 23%, на «професійні» - 10-12% і на тьюторські заняття (дискусії, обговорення і т.д.) - 10-11%. На педагогічну практику, в середньому, відводиться в Англії 25 тижнів (з 1996 р. - 32 тижні).

Результати аналізу змісту та форм професійної підготовки вчителів Англії дозволяють стверджувати про якісний перехід від інструктивних до конструктивних методів навчання орієнтованих на активну творчу та самостійну діяльність студентів, зокрема, вирішення дослідницьких завдань, аналіз отриманої інформації, застосування проблемних ситуацій, проведення диспутів, виконання творчих робіт.

На сучасному етапі розвитку освіти Англії існує три організаційні моделі професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови: послідовна, паралельна й альтернативна.

Найбільш поширеною є *паралельна* модель, у рамках якої навчання триває три роки і закінчується набуттям статусу кваліфікованого вчителя й академічного ступеня бакалавра педагогічної освіти (BEd). Навчальна програма включає предмети базового циклу, психолого-педагогічні дисципліни, фахові дисципліни, педагогічну практику і предмети за вибором.

Послідовна модель професійної підготовки передбачає чотири роки навчання у педагогічних відділеннях університетів, технічних педагогічних і художніх педагогічних коледжах. Після успішного засвоєння навчальної програми, яка містить всі дисципліни, що входять до Навчального плану середньої школи, сучасні іноземні мови, інформаційні технології, професійні дисципліни і педагогічну практику в школі надається сертифікат про повну педагогічну освіту.

Альтернативна модель містить ряд варіантів підготовки майбутніх учителів: а) через консорціум на базі школи (School – based teacher education consortium). Консорціум є групою шкіл, яка пропонує програму підготовки вчителів для випускників університету; б) прискорена програма підготовки (fast – track graduate entry), яка надає можливість випускникам інших ВНЗ пройти практичну підготовку на робочому місці в школі й отримати кваліфікацію вчителя; в) гнучкі навчальні курси на базі бакалаврської освіти (flexible postgraduate courses), які проводяться з урахуванням потреб кожного студента, що проходить підготовку, та призначені для осіб, які отримали педагогічну освіту та досвід викладання у школі за кордоном; г) курси дистанційного навчання з підготовкою для отримання PGCE.

Більшість педагогічної громадськості Великої Британії спирається на дефініцію, запропоновану ЮНЕСКО, згідно з якою неперервна освіта означає будь-які свідомі дії, які взаємно доповнюють одна одну і відбуваються як в рамках системи освіти, так і за її межами в різні періоди

життя; ця діяльність орієнтована на здобуття знань, всебічний розвиток здібностей особистості, включаючи вміння вчитися і підготовку до виконання різноманітних соціальних і професійних обов'язків, а також участі у соціальному розвитку в межах країни і на світовому рівні.

В даний час сучасна концепція безперервної педагогічної освіти виглядає наступним чином. Початкову фундаментальну педагогічну освіту майбутні вчителі здобувають в педагогічних коледжах, інститутах чи університетах, причому виражена тенденція переходу на університетську педагогічну освіту. Студенти проходять підготовку у вищому навчальному закладі (університеті, інституті тощо) протягом 3-4 років. У першому випадку підготовка включає практичне та теоретичне вивчення основних предметів і триває до 4-х років. Курс практичної підготовки передбачає 12-тижневу педагогічну практику. Студенти, які успішно закінчили всі етапи навчання, отримують ступінь бакалавра педагогіки (Bed = Bachelor of Education). Особлива форма підготовки вчителів іноземних мов у Великій Британії розрахована на студентів, які вже отримали 1-й ступінь – бакалавра мистецтв (Bachelor of Arts) після трьох або чотирьох років навчання в університеті. Ця підготовка передбачає річний курс навчання, після якого вони отримують сертифікат PGCE (post-graduate certificate in education – сертифікат післядипломної освіти). Курс PGCE зосереджує увагу на доцільному поєднанні теоретичного та практичного матеріалу і включає педагогічну практику (15 тижнів). Період адаптації і становлення професійної діяльності молодого вчителя під керівництвом більш досвідчених вчителів школи в Англії - пробний рік (тьюторінг). Підвищення кваліфікації в процесі самоосвіти не вимагає державних витрат, але підходить лише тим, у кого є висока мотивація до навчання. Така мотивація забезпечується введенням професійної «драбини» [1]. Чим вище професійний рівень діяльності вчителя, тим вище рівень заробітної плати, причому ці відмінності іноді досить значні. Заслуговує на особливу увагу експериментальна модель педагогічної орієнтації в педагогічних вузах Англії.

Всі студенти відразу після вступу до коледжу чи університету обов'язково

прикріплюються до однієї зі шкіл згідно з контрактом. Види діяльності, до якої залучаються студенти, можуть бути різні, починаючи від функцій допоміжного персоналу до помічника вчителя і вчителя. Сама зв'язок студента зі школою допомагає йому знайти своє місце в шкільному житті, звикнути до атмосфери, в якій йому доведеться працювати, дає можливість спостерігати за дітьми, зрозуміти психологію їх поведінки і з'єднати теоретичні знання, які він отримує в коледжі, з практичними навичками, придбаними в школі.

З метою запровадження державного контролю за якістю освіти уряд країни створив Комітет з акредитації педагогічної освіти (Council for Accreditation of Teacher Education). Вперше в історії підготовки вчителів в Англії й Уельсі запроваджується спеціалізована акредитація навчальних програм, де основна увага зосереджена на змістовій складовій процесу навчання (50% навчального часу передбачалось на вивчення предметів спеціалізації і дисциплін Національного курікулума шкільної освіти, а інші 50% включали: по 100 навчальних годин англійської мови й арифметики, а також 100 днів педагогічної практики у школах). Започаткування спеціалізованої акредитації навчальних програм було початком встановлення політико-адміністративного контролю уряду над педагогічною освітою.

Системні дії Міністерства освіти і науки Англії щодо стандартизації освітньо-професійної сфери полягали у створенні Агентства підготовки вчителів з широким колом повноважень щодо підготовки, діяльності і професійного розвитку педагогів; запровадженні переліку професійних компетентностей, визначених у Стандарті кваліфікованого вчителя та Національному курікулумі базової підготовки вчителів; запровадженні державних вимог до обов'язкової шкільної практики майбутніх учителів у контексті урядової стратегії підготовки вчителя на базі школи (18, 24, 24 і 32 тижні); введенні фінансових засад партнерства університетів і шкіл у професійній підготовці вчителів; урізноманітнення і розширення шляхів професійної підготовки педагогів

Бюро стандартизації освіти та Агентство підготовки вчителів здійснюють

оцінювання професійної підготовки майбутніх учителів на основі внутрішньої і зовнішньої перевірки, що дає можливість здійснювати контроль інспекторами, адміністрацією ВНЗ, виявляти і запобігати недолікам у навчальному процесі та досягати студентами відповідних задекларованих у вигляді державних вимог до базової підготовки вчителів результатів у навчанні.

Протягом навчання майбутні вчителі іноземних мов оволодівають предметами спеціалізації (практичним курсом іноземних мов, практичною та теоретичною фонетикою, граматику, літературою тощо); особливе місце серед навчальних дисциплін належить методиці викладання іноземних мов, оскільки англійські студенти вивчають цей предмет протягом трьох років.

Особливе місце у професійній підготовці вчителів іноземних мов у Великій Британії відводиться самостійній роботі студентів. Англійські студенти витрачають на неї приблизно стільки ж часу, скільки сумарно займає прослуховування лекційних курсів, участь у практичних заняттях і т'юторіалах. Основною формою самостійної роботи студентів залишається опрацювання наукових джерел в університетських бібліотеках, де знаходиться оригінальна література, що дозволяє поповнити й розширити знання, отримані на лекціях і практичних заняттях. Крім цього, одним із перспективних напрямів оптимізації процесу навчання у вищій школі є програмоване навчання.

Особливістю навчальної педагогічної практики у Великій Британії є її проведення у вигляді блок-практики та серійної практики. При цьому блок-практика передбачає кілька тижнів професійної діяльності майбутнього вчителя в середньому закладі освіти, натомість серійна – кілька коротких періодів, що змінюються звичайним навчальним процесом у вищому закладі освіти. Протягом блок-практики студенти проводять у школі термін від двох тижнів до одного семестру, з інтервалами для відвідування лекцій у коледжах; серійна ж практика триває один день на тиждень протягом кількох тижнів. Навчальні заклади намагаються комбінувати серійну і блок-практику з метою оптимізації процесу професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. При цьому педагогічна практика здійснюється у двох основних формах: а) *пасивній* –

вивчення роботи різних освітніх установ, ознайомлення з навчальним процесом, методами проведення виховної роботи, допомога вчителям;

б) *активній* – у вигляді безпосередньої навчально-виховної роботи в школі, що забезпечує тісний зв'язок методики викладання дисциплін спеціалізації з навчальним планом школи.

Компаративний підхід до проблеми підготовки вчителів іноземних мов для середніх навчальних закладів дав змогу проаналізувати концепцію підготовки фахівців цього профілю в Україні в контексті використання позитивного досвіду Великої Британії щодо підготовки

Висновки. Дослідження розвитку вищої педагогічної освіти у Великій Британії з підготовки майбутніх вчителів мови вказує на такі провідні тенденції: орієнтація системи підготовки вчителів на потреби школи та суспільства; удосконалення системи організації педагогічної освіти шляхом розробки та запровадження нових шляхів підготовки вчителів; удосконалення системи управління розвитком вищої освіти; забезпечення високого рівня професійної підготовки педагогів; підхід до післядипломної педагогічної освіти як до постійного професійного розвитку, розширення альтернативних шляхів підвищення кваліфікації вчителів, розробка оновлених стандартів професійного розвитку вчителів, система професійної підтримки вчителів-початківців, програми професійно-педагогічної підготовки наставників.

При цьому позитивний досвід підготовки вчителів іноземних мов у Великій Британії може бути використаний в Україні у вигляді таких реформативних змін: посилення уваги до добору вступників на педагогічні спеціальності з використанням тесту на професійну придатність; введення ознайомлювальної педагогічної практики у перші тижні навчання майбутніх педагогів у вищому навчальному закладі; продовження терміну проходження педагогічної практики за рахунок скорочення часу для теоретичної підготовки та шляхом інтеграції окремих навчальних курсів; запровадження навчального стажування студентів у країнах, мова яких вивчається; підвищення кваліфікації педагогів-практиків з інноваційною спрямованістю.

Одним із напрямків удосконалення української освітньої системи виступає європеїзація мовної освіти і надання статусу пріоритетної галузі професійній освіті майбутнього вчителя іноземних мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авшенюк Н.М. Стандартизація професійної підготовки вчителів у Англії й Уельсі (кінець XX - початок XXI ст.) [Текст] : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Авшенюк Наталія Миколаївна ; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. - К., 2005. - 21 с.
2. Council of Europe (1998) Recommendation No.R (98) 6 of the Committee of Ministers to Member States Concerning Modern Languages (Adopted by the Committee of Ministers on 17 March 1998, at the 623rd meeting of the Ministers' Deputies). – Strasbourg: Council of Europe.
3. Facing the Future. Language Educators across Europe / The European Centre for Modern Languages. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2003. – 156 p.
4. Базуріна В.М. Професійна підготовка вчителів іноземних мов у Великій Британії [Текст] : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Базуріна Валентина Михайлівна ; Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. - Житомир, 2006. - 20 с.
5. Волошина О.В. Соціокультурний компонент підготовки майбутніх учителів початкової школи у Великій Британії [Текст] : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Волошина Ольга Володимирівна ; Центральний ін-т післядипломної педагогічної освіти АПН України. - К., 2007. - 22 с.
6. Задорожна І. П. Особливості методичної підготовки вчителів англійської мови у Великій Британії [Текст] : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Задорожна Ірина Павлівна ; Тернопільський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. - Т., 2002. - 20 с.

7. Самойлюкевич І.В. Професійний портрет сучасного вчителя іноземних мов у Великій Британії. Наукові записки – матеріали міжнародної конференції. - Житомир, 2011.- С.142-145.
8. Соколова А.В. Професійна підготовка вчителя у системі педагогічної освіти Англії і Шотландії [Текст] : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / Соколова Алла Вікторівна ; Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д.Ушинського. - О., 2009. - 20 с.
9. Соколова І. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя іноземних мов: Генеза соціокультурних та освітніх парадигм / І. В. Соколова // Педагогічна освіта : теорія і практика. Психологія. Педагогіка: збірник наукових праць / [редкол.: І. Д. Бех, З. Ф. Сіверс, Е. В. Белкіна та ін.]. – К.: КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2007. – № 7. – С. 163 - 170.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Стрельченко Лариса Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.